

Володимир СРМОЛЕНКО, філософ

ВТЕЧА ДО ПРОТИЛЕЖНОСТІ

КОЛИ ЙОГАННУ ВОЛЬФґАНґУ ГЕТЕ БУЛО 37 РОКІВ, ВІН УТІК ІЗ ВАЙМАРА В ІТАЛІЮ. Таємно, несподівано, немов злодій. Утік не від небезпеки, а від спокою: тут, у столиці герцогства, все було надто добре.

Гете обожнювала публіка та місцева аристократія. І герцог Карл-Август, який привів його до двору: йому було 18, Гете – 25 років, вони стали найліпшими друзями. І герцогиня Анна-Амалія, мати Карла-Августа: їй було 36, коли вони познайомилися; можливо, їх поєднувало щось більше, ніж дружба. Він мав найвищу з державних посад, можливих для бюргера – справжній таємний радник. Міг впливати на формування військ, будівництво доріг, театральний репертуар; почувався в безпеці й насолоджувався свободою.

Але він утік. О третій ночі, нікого не попередивши. Придумав собі інше ім'я Йоганн Філіп Мьолер, іншу професію – художник, вік – зробився на 10 років молодший. Увів в оману всіх – і найліпшого друга, і кохану Шарлотту фон Штайн, придворну даму Анни-Амалії, Гетеву ціложиттєву співрозмовницю.

Чому він наважився на втечу? Бо хотів побачити Рим. "Велику красу". La grande bellezza, як потім скаже Паоло Сорентіно. У листах під час подорожі обіцяв, що повернеться за місяць, а повернувся за два роки. У цій втечі – великий парадокс. Гете тікає з протестантського Ваймара в головне місто римо-католиків. Тікає з культу-

**ОБІЦЯВ, ЩО ПОВЕРНЕТЬСЯ
ЗА МІСЯЦЬ, А ПОВЕРНУВСЯ
ЗА ДВА РОКИ**

ри, зосередженої на слові – до культури, зосередженої на формі. З Риму він пише, що "народжений заново" (його протестантські друзі навряд чи цьому зраділи би), але він точно навчився "ба-

НІМЕЧЧИНІ АСКЕЗИ ПОТРІБНА БУЛА ІТАЛІЯ НАСОЛОДИ

кінчується самогубством, стає народженням нової літератури. "Вертер" приведе його у Ваймар – через нього герцог вважає Гете генієм, і зробить усесвітньою знаменитістю. Всемогутній Наполеон читає сентиментальний текст про слабкість закоханого хлопця сім разів – неймовірно, правда?

Однак життя Гете – це хвиля. Через сім років після "Вертера" він знущується з сентиментальної літератури й насолоджується практичним життям. Йому 30, він любить земні речі, пише мало, стає управлінцем.

Однак мине ще сім років – і прийде нова хвиля. Втеча в Рим була її символом. Від практичного життя назад до естетики. Від землі назад до небес – чи принаймні до міста, до цих небес найближчого.

Чому все це важливо для нас? Бо Гете як ніхто відчував, що в житті інколи важливо шукати великої Протилежності. Адже життя часто виштовхує нас із рівноваги, й аби себе збалансувати – треба стрибнути до іншого полюса. Людина схожа на маятник: ніколи не досягнеш центру, якщо не прагнеш протилежної точки.

Гете знав, яким важливим для людини є ритм. Ритм тіла, ритм свідомості, ритм епох у житті. Він відчував, що неможливо підпорядкувати життя одному-єдиному принципу. Бо є ризик, що цей принцип перетвориться на каміння – міцне, але неживе. І щоб уникнути смерті й автоматизму, треба інколи тікати. Не від чогось, а до чогось. До іншого полюсу.

До точки по той бік твого горизонту ➤

чити заново". Мабуть, один із головних талантів зрілого Гете – це вміння бачити, вміння писати так, немов малюєш картину. Потім він напише "Теорію кольорів": трактат, у якому доводитиме, що колір – це творіння двох принципів: світла й темряви. Тут він теж намагатиметься зрозуміти, що це означає – бачити. Після Гете Італія продовжить бути важливою для німецької культури. Ернст Теодор Амадей Гофман постійно даватиме своїм німецьким персонажам італійських двійників: поїхати в Італію означало опинитися у світі навиворіт. Ніцше протиставлятиме італійську музику культові Вагнера в Німеччині. Томаса Манна неможливо уявити без "Смерті у Венеції".

**ЖИТТЯ ЧАСТО ВИШТОВХУЄ
НАС ІЗ РІВНОВАГИ, АБИ СЕБЕ
ЗБАЛАНСУВАТИ – ТРЕБА
СТРИБНУТИ ДО ІНШОГО ПОЛЮСА**

Гете, можливо, задав цей формат: його втеча до Риму була втечею до Протилежності. До іншого полюса свого життя.

Німецьчині аскези потрібна була Італія насолоди. Гете "бурі-і-натиску" потрібні були спокій і форма.

Естетика "бурі-і-натиску", Sturm-und-Drang, з'явилися в Європі у 1770-х, разом зі "Стражданнями юного Вертера". Гете пише цей текст у 24 роки – і він зробить його популярнішим, ніж сучасні рок-зірки. Історія про нещасне кохання, що за-